

Sabina Grabowska¹

**Prezydent w parlamentarnym systemie rządów Republiki Bułgarii.
Geneza – pozycja ustrojowa – odpowiedzialność konstytucyjna**

Słowa kluczowe: prezydent, odpowiedzialność konstytucyjna, Sąd Konstytucyjny
Keywords: president, constitutional responsibility, Constitutional Court

Streszczenie

Tekst jest analizą bułgarskich regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta. Prezydent Bułgarii za popełnienie deliktu konstytucyjnego odpowiada przed Sądem Konstytucyjnym. Wniosek w tej sprawie może złożyć grupa parlamentarzystów, a w stan oskarżenia stawia parlament. Jeśli Sąd Konstytucyjny uzna zasadność zarzutów przedstawionych w akcie oskarżenia, to prezydent zostaje złożony z urzędu.

Summary

**The president in a parliamentary system of government of the Republic of Bulgaria.
Genesis – the political position – a constitutional responsibility**

The text is an analysis of the Bulgarian legal regulations concerning the constitutional responsibility of the President. President of Bulgaria for committing a constitutional delict is responsible before the Constitutional Court. The proposal in this regard may submit a group of parliamentarians and parliament puts indictment. If the Constitutional Court decides the merits of allegations made in the indictment, the president shall be deposited with the office.

✱

¹ Autorka jest profesorem nadzwyczajnym w Zakładzie Teorii Państwa, Prawa i Polityki Katedry Politologii Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Konstytucja Bułgarii z 1991 r.² wprowadziła w państwie parlamentarny system rządów³. Tym samym znalazła tu zastosowanie klasyczna dla ustroju parlamentarnego zasada nieodpowiedzialności politycznej prezydenta przed parlamentem ani przed żadnym innym organem państwowym. Jednakże konstytucja w art. 103 ust. 1 przewiduje odpowiedzialność prezydenta oraz wiceprezydenta za dopuszczenie się zdrady stanu lub naruszenie przepisów konstytucji⁴.

Sama instytucja prezydenta jest stosunkowo nowa w bułgarskim systemie rządów. Urząd prezydenta oraz zakres jego odpowiedzialności zostały ustanowione nowelą konstytucyjną z 1990 r.⁵ Organem uprawnionym do orzekania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta było Zgromadzenie Ludowe, które podejmowało w tej kwestii uchwałę większością dwóch trzecich przedstawicieli ludowych w głosowaniu tajnym. Z wnioskiem mogła wystąpić jedna trzecia przedstawicieli parlamentu. Przesłanką do sformułowania wniosku było naruszenie konstytucji lub przysięgi. Parlament był uprawniony do cofnięcia uprawnień prezydentowi lub jego zastępcy⁶.

Jak słusznie zauważa M. Giżyńska⁷, Bułgaria wprowadzając do swego porządku prawnego instytucję odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, nie

² *Konstytucja Republiki Bułgarii*, tłum. H. Karpińska, wstęp J. Karp, Warszawa 2012.

³ R. Chruściak, *Zarys przemian polityczno-ustrojowych w Bułgarii (1989–1992)*, [w:] *Przemiany konstytucyjne w Europie Wschodniej. Bułgaria*, z. 1, red. R. Chruściak, Warszawa 1993, s. 112–113; G. Koksanowicz, *Republika Bułgarii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, red. E. Gdulewicz, Lublin 2005, s. 33–39; J. Karp, M. Grzybowski, *System konstytucyjny Bułgarii*, Warszawa 2002, s. 5–15.

⁴ Cechą charakterystyczną systemu bułgarskiego jest to, iż została w nim powołana instytucja wiceprezydenta – art. 92 ust. 2 oraz art. 94 konstytucji. Na temat instytucji prezydenta i wiceprezydenta Bułgarii zob. *Constitutional law of 2 EU member states: Bulgaria and Romania: the 2007 enlargement*, red. C.A. J.M. Kortmann, J.W. A. Fleuren, W. Voermans, Wolters Kluwer 2008, s. 1–65; M. Grzybowski, J. Karp, *Prezydent w systemie konstytucyjnym Bułgarii*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szymt, Warszawa 2003, s. 116–122. Na temat wyboru prezydenta zob. P. Uziębło, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta Bułgarii*, [w:] *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2007, s. 54–64.

⁵ Zob. art. 90 i 97 ustawy o zmianie i uzupełnieniu Konstytucji Ludowej Republiki Bułgarii uchwalona dnia 3 kwietnia 1990 r., tłum. M. Żmigrodzki, [w:] *Przemiany konstytucyjne w Europie Wschodniej. Bułgaria...*, s. 72–84.

⁶ M. Giżyńska, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Bułgarii*, [w:] *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010, s. 70–72.

⁷ *Ibidem*.

wzorowała się na rozwiązaniach francuskich ani anglosaskich⁸, nie skorzystała również z własnych, bardzo skromnych doświadczeń w tej materii⁹. Ustrojodawca kompetencje do sądenia prezydenta i wiceprezydenta powierzył Sądowi Konstytucyjnemu¹⁰. Moim zdaniem jest to właściwe rozwiązanie, nie tylko ze względu na jego powszechność, ale również dlatego, że Sąd Konstytucyjny – jako organ powołany do sądowej ochrony konstytucji – realizuje ją, orzekając w sprawach związanych z kontrolą konstytucyjności prawa¹¹. Także znaczna część doktryny do kompetencji sądów konstytucyjnych zalicza orzekanie o odpowiedzialności konstytucyjnej za naruszenie konstytucji lub ustaw¹².

I.

W Bułgarii prezydent ponosi odpowiedzialność konstytucyjną za naruszenie konstytucji¹³. Artykuł 103 ust. 1 Konstytucji Bułgarii stanowi, iż pre-

⁸ Zob. P. Sarnecki, *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Kraków 2003, s. 311–312; R.M. Malajny, *Amerykański model odpowiedzialności konstytucyjnej*, „Studia Prawnicze” 1990, nr 3, s. 69–70; A. Makowski, *Instytucja impeachment w Stanach Zjednoczonych*, „Państwo i Prawo” 1975, z. 12, s. 111–112.

⁹ Ustawa o zmianie i uzupełnieniu Konstytucji Ludowej Republiki Bułgarii uchwalona 3 kwietnia 1990 r., tłum. M. Żmigrodzki, [w:] *Przemiany konstytucyjne w Europie...*

¹⁰ Na temat pozycji ustrojowej, składu oraz kompetencji bułgarskiego Sądu Konstytucyjnego zob. M. Żmigrodzki, *Sąd Konstytucyjny w Bułgarii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 2, red. J. Trzciniński, Warszawa 1997, s. 7–33. Takie uprawnienia posiadają również sądy konstytucyjne w Niemczech, Albanii, Chorwacji, Macedonii, Słowacji, Słowenii, Węgier oraz Włoch. Zob. S. Grabowska, *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*, Toruń 2012, s. 158–232.

¹¹ S. Grabowska, *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 158; M. Granat, *Zakres kompetencji sądów konstytucyjnych państw Europy Środkowej i Wschodniej w „innych sprawach”*, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 4, s. 116–120.

¹² Zob. E. Zwierzchowski, *Zakres działania europejskich trybunałów konstytucyjnych*, „Studia Iuridica Silesiana” 1984, t. 9, s. 139; L. Garlicki, *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Zachodniej*, Warszawa 1987, s. 165, 173; A.M. Ludwikowska, *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie przekształceń demokratycznych*, Toruń 1997, s. 99–102; R. Marcic, *Verfassung Und Verfassungsgericht*, Wiedeń 1960, s. 90 i n.; M.A. Nudel, *Konstitucyonnyj kontrol w kapitalisticzeskich gosudarstwach*, Moskwa 1968, s. 73–110.

¹³ Б.П. Спасов, *Учение за конституцията*, Сиби 1993, s. 51; E. Pioskowiak, *Bułgaria*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ustrój, organy władzy, partie polityczne*, red. M. Barański, Katowice 2005, s. 59.

zydent nie ponosi odpowiedzialności za działania popełnione przy wykonywaniu swoich obowiązków, z wyjątkiem zdrady stanu lub naruszenia konstytucji. Ustrojodawcy sformułowali zakres odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta dość lakonicznie¹⁴. Nieprecyzyjne, o dużej pojemności przedmiotowej określenie przesłanki może świadczyć o tym, że parlament może nadużywać przyznanego mu uprawnienia do oskarżania najwyższego funkcjonariusza w państwie. Ponadto szerokie ujęcie przesłanki odpowiedzialności może prowadzić do sytuacji ukrycia zamiaru pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności politycznej pod pozorem *quasi*-odpowiedzialności konstytucyjnej.

Bułgarskie przepisy konstytucyjne wskazują, iż odpowiedzialność konstytucyjna prezydenta może być tylko pochodną naruszenia prawa¹⁵. Jednak nie może być to każde naruszenie prawa, a jedynie naruszenie norm zawartych w konstytucji¹⁶. Podkreśla się, że jest to odpowiedzialność zachodząca nie tylko w przypadku naruszenia przez prezydenta jego konstytucyjnych kompetencji, ale również w przypadku każdego naruszenia najwyższych wartości porządku konstytucyjnego¹⁷.

Ustrojodawca nieściśle określił ramy deliktu konstytucyjnego, stosując określenie „podczas wykonywania swych funkcji”. Może być ono rozumiane dwojako – do ich popełnienia dochodzi w czasie trwania kadencji albo – w związku z zajmowanym stanowiskiem. Analiza przepisów konstytucyjnych skłania do przyjęcia tej drugiej interpretacji, czyli do popełnienia deliktu dochodzi w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie urzędowania. Oznacza to: 1) podjęcie przez prezydenta działań spoza zakresu przysługujących mu kompetencji, ale możliwe do podjęcia ze względu na zajmowane stanowisko; 2) podjęcie działań w ramach swoich uprawnień, lecz z naruszeniem prawa. Jest to delikt konstytucyjny w sensie materialnym.

¹⁴ M. Karag'ozova-Finkova, *Konstitutionno pravo na Republika Bălgariă*, Universitet-sko izd-vo „Sv. Kliment Okhridski”, 1.01.1997, s. 88–98.

¹⁵ E. Pioskowiak, *Bułgaria*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej...*, s. 59.

¹⁶ Б.П. Спасов, *Учение за конституцията...*, s. 51.

¹⁷ G. Koksanowicz, *Republika Bułgarii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, s. 55.

Jak już wspomniano, Konstytucja Bułgarii reguluje odpowiedzialność konstytucyjną prezydenta w art. 103. Jednakże przepisy konstytucyjne nie ujmują precyzyjnie problematyki odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, przeciwnie, stanowią raczej regulacje ramowe. Szczegółowe unormowanie postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta pozostawiono regulacjom ustawowym. Tak więc uzupełnieniem oraz rozszerzeniem regulacji konstytucyjnych, dotyczących odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, jest regulamin Zgromadzenia Narodowego Republiki Bułgarii¹⁸, ustawa o Sądzie Konstytucyjnym oraz zasady organizacji Sądu Konstytucyjnego¹⁹.

II.

Dla wszczęcia postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta niezbędny jest wniosek w tej sprawie. Procedurę postawienia prezydenta w stan oskarżenia w związku z popełnieniem deliktu konstytucyjnego mogą wszcząć tylko parlamentarzyści. Przepisy bułgarskie przyznały prawo złożenia wniosku grupie składającej się z minimum jednej czwartej

¹⁸ Zasady organizacji i regulamin Zgromadzenia Narodowego (ДВ nr 58 z dnia 27 lipca 2009 r., zmiany: ДВ nr 60 z dnia 30 lipca 2009 r., orzeczenie Sądu Konstytucyjnego RB nr 11 z dnia 3 grudnia 2009 r., ДВ nr 98 z dnia 11 grudnia 2009 r., ДВ nr 100 z dnia 15 grudnia 2009 r., ДВ nr 43 z dnia 8 czerwca 2010 r., ДВ nr 33 z dnia 26 kwietnia 2011 r., orzeczenie Sądu Konstytucyjnego RB nr 6 z dnia 16 maja 2011 r., ДВ nr 39 z dnia 20 maja 2011 r.) – Правилник за организацията и дейността на Народното Събрание (Обн. ДВ, бр. 58 от 27.07.2009 г., изм. ДВ, бр. 60 от 30.07.2009 г., Решение № 11 на Конституционния съд на РБ от 3.12.2009 г. – бр. 98 от 11.12.2009 г., доп. ДВ, бр. 100 от 15.12.2009 г., изм. и доп. ДВ, бр. 43 от 8.06.2010 г., изм. и доп. ДВ, бр. 33 от 26.04.2011 г.; Решение № 6 на Конституционния съд на РБ от 16.05.2011 г. – бр. 39 от 20.05.2011 г.), tekst ustawy dostępny na stronie internetowej: <http://www.parliament.bg/bg/rulesoftheorganisations> (15.02.2014).

¹⁹ Zasady organizacji Sądu Konstytucyjnego (ДВ nr 106 z dnia 20 grudnia 1991 r. ДВ nr 3 z 1992 r., ДВ nr 35 z 1999 r., ДВ nr 8 z dnia 26 stycznia 2001 r.) – Правилник за организацията на дейността на Конституционния съд (Обн., ДВ, бр. 106 от 20.12.1991 г.; попр., бр. 3 от 1992 г.; изм. и доп., бр. 35 от 1999 г., бр. 8 от 26.01.2001 г.), tekst ustawy dostępny na stronie internetowej: <http://www.constcourt.bg/Pages/LegalBasis/Default.aspx?VerID=35> (15.02.2014). Tekst ustawy w języku polskim, nieuwzględniający ostatnich zmian: *Regulamin organizacji działalności Sądu Konstytucyjnego z 6 grudnia 1991 r.*, tłum. Z. Jarosz, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 2, s. 49–62.

ustawowej liczby deputowanych²⁰. Ustawodawca nie precyzuje, jakie elementy powinien zawierać wniosek kierowany do parlamentu. Można założyć, że elementami niezbędnymi są: wskazanie wnioskodawcy, zarzuty, a także uzasadnienie prawne i faktyczne.

Prace związane z analizą zarzutów postawionych we wniosku o pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej mają, co do zasady, swój początek w komisji parlamentarnej, której zadaniem jest zbadanie zarzutów oraz materiału dowodowego. Decyzję o postawieniu prezydenta w stan oskarżenia podejmuje parlament, ale to komisja przedstawia sprawozdanie, które zawiera informacje, na podstawie których parlamentarzyści podejmują uchwałę w przedmiotowej sprawie. Bułgarskie przepisy przewidują fakultatywny udział komisji w postępowaniu w sprawie oskarżenia prezydenta o delikt konstytucyjny. Zgodnie z art. 99 ust. 1 Zasad organizacji i regulaminu bułgarskiego Zgromadzenia Narodowego Zgromadzenie Narodowe może samodzielnie przeprowadzić badanie wniosku lub też może powierzyć to właściwej komisji²¹. Komisją taką jest składająca się z dwudziestu sześciu członków Komisja Prawna²². Na zbadanie zarzutów zawartych we wniosku komisja ma siedem dni²³. Teoretycznie komisja może zwracać się o opinie do ekspertów, choć z uwagi na ograniczenia czasowe jest to znacznie utrudnione²⁴. Krótki termin na przygotowanie sprawozdania daje jedy-

²⁰ Art. 103 ust. 2 Konstytucji Bułgarii. Б.П. Спасов, *Учение за конституцията...*, s. 55.

²¹ Б.П. Спасов, *Конституционно право на Република България: Репетиториум*, Юриспрес 2001, s. 76.

²² Комисия по правни въпроси. Więcej informacji dostępnych jest na stronie internetowej: <http://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/226/info> (20.01.2014).

²³ Art. 99 ust. 3 Zasad organizacji i regulaminu Zgromadzenia Narodowego Bułgarii.

²⁴ Sąd Konstytucyjny Bułgarii w orzeczeniu nr 9 z dnia 4 października 2011 r. o niekonstytucyjności sprawy nr 7 (ДВ nr 80 z dnia 14 października 2011 r.) – Решение № 9 от 4 октомври 2011 г. по конституционно дело № 7 от 2011 г. (ДВ, бр. 80 от 14 октомври 2011 г.) uznał niekonstytucyjność art. 100 Zasad organizacji i regulaminu Zgromadzenia Narodowego ze względu na naruszenie zasady podziału władz. Artykuł ten nakładał obowiązki na wszystkie agencje państwowe i urzędników administracji państwowej oraz komunalnej, a także obywateli zapewnienia niezbędnych informacji i dokumentów dotyczących spraw objętych zakresem badań komisji parlamentarnej, nawet w przypadku, gdy są one objęte tajemnicą państwową, urzędową lub sądową.

nie możliwość zapoznania się z zarzutami zawartymi we wniosku oraz zbadania ich zasadności na podstawie posiadanych dokumentów.

Następnym etapem postępowania w sprawie odpowiedzialności prezydenta w związku z popełnieniem deliktu konstytucyjnego jest podjęcie przez parlament uchwały o postawieniu prezydenta w stan oskarżenia.

Po rozpatrzeniu wniosku przez komisję sprawozdanie z jej prac zostaje niezwłocznie przekazane przewodniczącemu parlamentu, który informuje jego członków o stanowisku komisji. Jednakże przepisy nie określają terminu, w którym przewodniczący parlamentu ma obowiązek przekazać pod obrady wniosek wraz ze sprawozdaniem komisji w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego²⁵. Nie jest jasne również, czy w debacie może uczestniczyć prezydent bądź pełnomocnik prezydenta, np. adwokat.

Kolejnym etapem postępowania jest posiedzenie parlamentu, na którym ma miejsce debata nad wnioskiem oraz nad sprawozdaniem komisji, a także głosowanie w sprawie postawienia prezydenta w stan oskarżenia w związku z popełnieniem deliktu konstytucyjnego. Podczas debaty przedstawiciel wnioskodawców ma prawo zaprezentować swoje stanowisko, a sprawozdawca przedstawia sprawozdanie, będące wynikiem prac komisji. Parlamentarzyści mogą zadawać pytania i brać udział w debacie. Posiedzenie kończy zarządzane przez przewodniczącego parlamentu głosowanie w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta.

Uchwałę o postawieniu prezydenta lub wiceprezydenta Bułgarii w stan oskarżenia podejmuje Zgromadzenie Narodowe większością dwóch trzecich głosów. Ponadto Zgromadzenie wyznacza deputowanego, który będzie pełnił rolę oskarżyciela w postępowaniu przed Sądem Konstytucyjnym²⁶. Uchwała Zgromadzenia Narodowego zostaje przekazana przez przewodniczącego Zgromadzenia Sądowi Konstytucyjnemu wraz z uzasadnieniem, pisemnymi dowodami oraz protokołami z posiedzeń plenarnych w tej sprawie. Odpisy tych dokumentów doręczane są prezydentowi, który ma piętnaście dni na zapoznanie się z nimi i ewentualnie przedstawienie innych dowodów w sprawie²⁷.

²⁵ Б.П. Спасов, *Конституционно право на Република България...*, s. 76.

²⁶ Idem, *Президентът на Републиката*, Университетско издателство, Св. Климент Охридски 1995, s. 68.

²⁷ Art. 23 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii.

III.

Kolejnym etapem postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta jest rozpatrzenie sprawy w Sądzie Konstytucyjnym²⁸. W przypadku oskarżenia prezydenta o popełnienie deliktu konstytucyjnego sąd orzeka na rozprawie głównej po przeprowadzeniu postępowania wstępnego w sprawie.

W Bułgarii Sąd Konstytucyjny składa się z dwunastu sędziów, w jednej trzeciej wybieranych przez Zgromadzenie Narodowe, jednej trzeciej przez prezydenta i w jednej trzeciej przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Najwyższego Sądu Kasacyjnego i Najwyższego Sądu Administracyjnego na dziewięcioletnią kadencję²⁹. Do ważności uchwał w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej wymagana jest obecność trzech czwartych wszystkich sędziów³⁰.

Po doręczeniu prezydentowi aktu oskarżenia i ewentualnym otrzymaniu jego odpowiedzi Sąd Konstytucyjny zarządza publiczne wysłuchanie w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego. W posiedzeniu Sądu Konstytucyjnego może wziąć udział prezydent wraz z obrońcą³¹. W Bułgarii przewodniczący wyznacza rozprawę w terminie miesiąca³².

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego rozpoczyna rozprawę w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego od przedstawienia aktu oskarżenia wraz z uzasadnieniem. Przepisy bułgarskie³³ przewidują udział przedstawiciela Zgromadzenia Narodowego w postępowaniu

²⁸ E. Zwierzchowski, *Sądownictwo konstytucyjne...*, s. 151–155.

²⁹ Б.П. Спасов, *Президентът на Републиката...*, s. 88, *Constitutional law of 2 EU member states: Bulgaria...*, s. 1–83; E. Pioskowik, *Bułgaria*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ustrój...*, s. 65.

³⁰ Art. 147 Konstytucji Bułgarii, art. 24 ust. 1 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii. Zob. J. Karp, M. Grzybowski, *System konstytucyjny...*, s. 73–74.

³¹ Art. 23 ust. 4 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii.

³² Art. 103 ust. 3 Konstytucji Bułgarii. Zob. Е.А. Друмева, *Конституционно право*, Анубис 1995, s. 421; M. Żmigrodzki, *Struktura i funkcje Sądu Konstytucyjnego w Bułgarii*, [w:] *W kręgu problematyki władzy, państwa i prawa. Księga jubileuszowa w 70-lecie urodzin Profesora Henryka Groszyka*, Lublin 1996, s. 376–377.

³³ Art. 23 ust. 5 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii. Zob. J. Radev, *Prezident Republiki Bułgarii*, [w:] *The Years of Democratic Constitutionalism in Central and Eastern Europe*, red. K. Działocha, R. Mojak, K. Wójtowicz, Lublin 2001, s. 368.

przed Sądem Konstytucyjnym³⁴. Na rozprawie badane są dowody, analizowane ekspertyzy i opinie biegłych. Ponadto wysłuchany zostaje prezydent, który może przedstawić dowody na swoją obronę, oraz przedstawiciel parlamentu. Po zakończeniu postępowania przewodniczący zarządza głosowanie w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego. Przepisy bułgarskie nie określają, jaką większością Sąd Konstytucyjny wydaje wyrok, stwierdzają jedynie, iż do jego ważności wymagana jest obecność trzech czwartych wszystkich sędziów³⁵. Należy przyjąć, że jest to bezwzględna większość, ponieważ art. 151 Konstytucji Bułgarii stanowi, iż Sąd Konstytucyjny podejmuje rozstrzygnięcia większością ponad połowy głosów wszystkich sędziów³⁶. Po wydaniu wyroku jego odpis przekazywany jest prezydentowi i parlamentowi. Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego w tej sprawie jest ostateczne i nie podlega zaskarżeniu, a zatem postępowanie w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta jest jednoinstancyjne.

IV.

W Bułgarii, jeśli Sąd Konstytucyjny swoim wyrokiem stwierdzi zasadność zarzutów określonych w akcie oskarżenia, to *ex constitutione* prezydent zostaje złożony z urzędu³⁷. Oznacza to, że wyrok Sądu Konstytucyjnego zawiera tylko rozstrzygnięcie o winie lub niewinności. Wyrok nie służy wyznaczeniu kary, gdyż ta wynika z postanowień konstytucji. Uważam, że w sytuacji, gdy prezydent został uznany winnym popełnia zarzucanego mu czynu, powinien być bezwzględnie składany z urzędu. Nie jest właściwe, aby osoba winna popełnienia deliktu konstytucyjnego nadal sprawowała funkcję głowy państwa. Jest to tym bardziej uzasadnione, gdyż jednym z wymogów sprawowania urzędu publicznego w demokratycznym państwie jest niekaralność.

³⁴ М. Йораднова, *Съдът, прокуратурата и разследващите органи в държавите – членки на Европейския съюз и страните – кандидатки*, Сб, CSD, 2005, s. 12–14.

³⁵ Art. 24 ust. 1 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Bułgarii.

³⁶ Е.А. Друмева, *Конституционно право...*, s. 418.

³⁷ Art. 103 ust. 3 Konstytucji Bułgarii. Zob. Л. Корнезов, *Конституция на Република България*, Софи – Р 2003, s. 67.

Postępowanie w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta może się wiązać z koniecznością podjęcia dodatkowych działań, takich jak zastępstwo prezydenta oraz przedterminowe wybory na urząd prezydenta. Sytuacja związana z zastępstwem prezydenta po złożeniu go z urzędu prawomocnym wyrokiem Sądu Konstytucyjnego jest stosunkowo nieskomplikowana. Fakt opróżnienia urzędu prezydenta stwierdza Sąd Konstytucyjny³⁸. Po złożeniu prezydenta z urzędu jego obowiązki, aż do czasu objęcia urzędu przez kolejnego wybranego prezydenta, pełni wiceprezydent³⁹. Jeśli wiceprezydent nie może w zastępstwie pełnić funkcji prezydenta, to obowiązki głowy państwa sprawuje przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, jednakże nie dłużej niż dwa miesiące⁴⁰. Natomiast po ogłoszeniu wyroku uznającego prezydenta winnym popełnienia deliktu konstytucyjnego i złożeniu go z urzędu w terminie sześćdziesięciu dni zarządzane są wybory na opróżniony urząd⁴¹.

V.

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

Pozytywnie należy ocenić objęcie głowy państwa odpowiedzialnością związaną z popełnieniem deliktu konstytucyjnego. Instytucja odpowiedzialności tego rodzaju przyczynia się do podniesienia standardów sprawowania urzędu, szczególnie wobec braku politycznej odpowiedzialności prezydenta przed parlamentem.

Logiczne wydaje się, iż takie same zasady odnoszą się do wiceprezydenta. Nieliczne przypadki stosowania takiego rozwiązania (np. Cypr) są ściśle skorelowane z małą popularnością instytucji wiceprezydenta w państwach europejskich.

³⁸ С.П. Стойчев, *Конституционно право*, Сиела 2002, s. 342; B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *System polityczny Bułgarii*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005, s. 179.

³⁹ Art. 91 ust. 3 Konstytucji Bułgarii.

⁴⁰ B. Górowska, *Parlament Republiki Bułgarii*, Warszawa 1992, s. 21.

⁴¹ Art. 91 ust. 4 Konstytucji Bułgarii. Zob. С.П. Стойчев, *Конституционно право...*, s. 596; P. Uziębło, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w Bułgarii*, [w:] *Prawo wyborcze na urząd prezydenta...*, s. 64.

Dobrym rozwiązaniem jest zaangażowanie w procedurę egzekwowania odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta Republiki Bułgarii zarówno parlamentu (w postaci komisji oraz *in pleno*), jak też Sądu Konstytucyjnego. Zmniejsza to prawdopodobieństwo złożenia głowy państwa z urzędu wyłącznie z inspiracji politycznej.

Wątpliwości wzbudzają liczne niejasności proceduralne (jak np. brak unormowań w zakresie reprezentacji procesowej prezydenta), mogące w praktyce skutkować wydłużeniem czasu realizacji procedury lub prowadzić do sytuacji patowych.

Poważnym mankamentem jest także jednoinstancyjność postępowania. Biorąc pod uwagę, iż środki odwoławcze od postanowienia sądu przyjmowane są za standard-minimum w państwie prawa, odstępianie od takiego rozwiązania w przypadku odpowiedzialności konstytucyjnej głowy państwa budzi poważne wątpliwości.

Pewna niekonsekwencja towarzyszy unormowaniom regulującym pełnienie obowiązków głowy państwa po złożeniu prezydenta z urzędu. Możliwość powierzenia obowiązków prezydenta przewodniczącemu parlamentu podważa sensowność ustanowienia instytucji wiceprezydenta.

Literatura

- Constitutional law of 2 EU member states: Bulgaria and Romania: the 2007 enlargement*, red. C.A.J.M. Kortmann, J.W.A. Fleuren, W. Voermans, Deventer– Alphen aan den Rijn 2008.
- Giżyńska M., *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Bułgarii*, [w:] *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010.
- Górowska B., *Parlament Republiki Bułgarii*, Warszawa 1992.
- Grabowska S., *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*, Toruń 2012.
- Granat M., *Zakres kompetencji sądów konstytucyjnych państw Europy Środkowej i Wschodniej w „innych sprawach”*, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 4.
- Grzybowski M., Karp J., *Prezydent w systemie konstytucyjnym Bułgarii*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szmyt, Warszawa 2003.

- Karag'ozova-Finkova M., *Konstitucionno pravo na Republika Bălgariă: sbornik aktowe*, Universitetsko izd-vo „Sv. Kliment Okhridski”, 1.01.1997.
- Karp J., Grzybowski M., *System konstytucyjny Bułgarii*, Warszawa 2002.
- Koksanowicz G., *Republika Bułgarii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, red. E. Gdulewicz, Lublin 2005.
- Konstytucja Republiki Bułgarii*, tłum. H. Karpińska, wstęp J. Karp, Warszawa 2012.
- Ludwikowska A.M., *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie przekształceń demokratycznych*, Toruń 1997.
- Pioskowiak E., *Bułgaria*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ustrój, organy władzy, partie polityczne*, red. M. Barański, Katowice 2005.
- Przemiany konstytucyjne w Europie Wschodniej. Bułgaria*, z. 1, red. R. Chruściak, Warszawa 1993.
- Radev J., *Prezident Republiki Bułgarii*, [w:] *The Years of Democratic Constitutionalism in Central and Eastern Europe*, red. K. Działocha, R. Mojak, K. Wójtowicz, Lublin 2001.
- Szmulik B., Żmigrodzki M., *System polityczny Bułgarii*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005.
- Uziębło P., *Prawo wyborcze na urząd prezydenta Bułgarii*, [w:] *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2007.
- Zwierzchowski E., *Zakres działania europejskich trybunałów konstytucyjnych*, „*Studia Iuridica Silesiana*” 1984, t. 9.
- Żmigrodzki M., *Sąd Konstytucyjny w Bułgarii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 2, red. J. Trzciniński, Warszawa 1997.
- Żmigrodzki M., *Struktura i funkcje Sądu Konstytucyjnego w Bułgarii*, [w:] *W kregu problematyki władzy, państwa i prawa. Księga jubileuszowa w 70-lecie urodzin Profesora Henryka Groszyka*, Lublin 1996.
- Йораднова М., *Съдът, прокуратурата и разследващите органи в държавите – членки на Европейския съюз и страните – кандидатки*, Сб, CSD, 2005.
- Корнезов Л., *Конституция на Република България*, Софи – Р 2003.
- Спасов Б.П., *Конституционно право на Република България: Репетиториум*, Юриспрес 2001.
- Стойчев С.П., *Конституционно право*, Сиела 2002.